

Aitoja klassikoita

■ Risto Nieminen

Otsikon aiheesta kirjoittaminen tuntui aluksi oudolta. Siitä asti kun äitini kertoman mukaan opin nelivuotiaana lukemaan isosiskon harjoittelua seurattaessa, kirjat ovat olleet minulle tärkeitä, sekä työssä että vapaa-aikana. Voisi kai sanoa, että tietokirjat ovat elämäni. Onko tarpeen ja voiko niistä nostaa joitain muiden edelle, erityisen merkityksellisiksi?

Lapsuudenkodistani muistan Lauri Hirvensalon toimittaman *Maapallon eläinkuvaston*, K.E. Kivirikon *Suomen linnut*, Carl Grimbergin *Kansojen historian* sekä Pääesikunnan sotahistoriallisen toimiston julkaiseman *Suomen sota 1941–1945*. Kävin myös ahkerasti Helsingin kaupunginkirjaston Pakilan sivukirjastossa ja luin kaikenlaista, ensin lasten puolella ja luvan saatuani myös aikuisten puolella.

Maapallon eläinkuvasto oli runsaasti kuvitettu, loisisasti kirjoitettu aarreaitta, josta saattoi loputtomasti ammentaa tietoa mitä ihmeellisimmistä otuksista. Pieneen lukijaan teki unohtumattoman vaikutuksen kirjan eläinten uskomaton lajirikkaus ja dramaattiset kuvat. Mieleen on jäänyt varsinkin kuva kaskelotinpyynnistä sekä syvänmeren kaloja käsittelevä luku. Elämän monimuotoisuus, biodiversiteetti, piirtyi tajuntaan jo varhain säilyttämisen ja suojelemisen arvoisena asiana.

Kivirikon lintukirja vaikutti varmasti koulupoikavuosina lintuharrastuksen viriämiseen, ensin Leo Lehtosen perustamassa Certhia-luontokerhossa Maunulan yhteiskoulussa ja myöhemmin erilaisissa kaveriporukoissa. Ensimmäiset itse hankkimani lintukirjat olivat Paavo Voipion suomeksi toimittama *Linnut värikuvina* ja Olavi Hildenin *Retkeilijän lintuopas*, molemmat siihen aikaan paljon käytettyjä tunnistusoppaita. Valtavan vaikutuksen teki aikoinaan

kaksiosainen jättiteos *Pohjolan linnut värikuvina*, jonka olivat toimittaneet Lars von Haartman, Olavi Hilden, Pentti Linkola, Paavo Suomalainen ja Rauno Tenovuo. Siihen oli kerätty uskomaton määrä tietoa lintujen ulkonäöstä, esiintymisestä ja käyttäytymisestä. Sittemmin lintuharrastuksen kohteet siirtyivät työn ja matkailun mukana yhä enemmän ulkomaille, ja lintukirjasto on sen myötä kasvanut lähes sataan niteeseen. Hyviä kenttäoppaita ilmestyy nykyisin runsaasti, mutta suosikit on silti helppo nimetä: Killian Mullarneyn, Lars Svenssonin, Peter Grantin ja Dan Zetterströmin *Bird Guide* ja David Sibleyn *North American Bird Guide*.

Kiinnostus biosfääriin ja evoluutioon lienevät saaneet alkunsa noista lapsuuden eläinkuvastoista. Suosikkikirjailijoitani ovat pitkään olleet Edward O. Wilson ja Richard Dawkins, monien muiden joukossa. Heiltä ilmestyvä uusi kirja on aina tapaus. Erityisen paljon olen pitänyt Wilsonin teoksesta *Consilience*, joka on rohkea ja rajoja murtava, yleishumaani yritys luonnon ja ihmistieteiden lähentämiseen. *The Future of Life* on koskettava biosfäärin kuvaus ja lajikirjon suojeluopas. Dawkinsin terävä analyysi on purevimmillaan silloin, kun hän ruotii irrationaalisia uskomuksia ja tuhoisia ennakkoluuloja, kuten kirjassa *The God Delusion*.

Isäni hankkimat Suomen sota-kirjat olivat varsin puuduttavaa luettavaa jatko- ja Lapin sodan tapahtumista. Ne perustuivat joukko-osastojen sotapäiväkirjoihin. Kokonaiskuva sodan kulusta tahtoi hukkua yksityiskohtien kuvauksiin. Kiinnostusta piti yllä autenttinen kuvitus sekä runsaat karttapiirrookset erikoislaatusine nuoli- ja muine merkintöineen. Kiinnostus erityisesti toisen maailmansodan sotahistoriaan on kuitenkin säilynyt, ja sitä kuvanneena

tietokirjailijana erityismaininnan ansaitsee Anthony Beevor, jonka teoksia *The Battle for Spain*, *Stalingrad*, *Berlin* ja uusimpana *D-Day* voi suositella kaikille viime vuosisadan traagisista ja myrskyisistä vaiheista kiinnostuneille.

Innokkaana retkeilijänä ja metsästäjänä olen myös ollut aina kiinnostunut siihen liittyvästä kirjallisuudesta, erityisesti extreme-tyyppisestä luonnon armoilla liikkumisesta. 1900-luvun alun retkiä Pohjoisnavalle ja Antarktikselle kuvaava kirjallisuus, sekä aikalaisten kirjoittama että modernit teokset, on ehdottomasti syytä mainita: Ernest Shackletonin *South*, Roland Huntfordin *Nansen* ja *The Last Place on Earth* sekä David Cranen *Scott* ovat parhaita naparetkeilijöiden sankariaikojen kuvauksista. Tämän päivän outdoor-kirjailijoista nousee esille Jon Krakauer, jonka teokset *Into the Wild*, *Into Thin Air* ja *Under the Banner of Heaven* kertovat amerikkalaisen monimielisesti ihmisen kamppailusta luonnon ja osin luonnottomuuden kanssa.

Olen ammatiltani fyysikko, ja kirjajhyllystäni löytyy siten runsaasti alan kirjallisuutta, oppikirjoista tieteellisiin monografioihin ja kokoomateoksiin. Tämän kirjoituksen kannalta kiintoisimpia lienevät fysikaalisten tieteiden historiaa käsittelevät teokset, tunnettujen tieteilijöiden elämäkerrat sekä suurelle lukevalle yleisölle tarkoitettut, fysiikan käsitteitä, teorioita, koetuloja ja sovelluksia popularisoivat kirjat. Olen harrastanut tällaisten kirjojen pienimuotoista keräilyä jo pitkään.

Suosikkikirjoja ja -kirjailijoita on paljon. Lilian Hodgeson työtovereineen on ansiokkaasti kuvannut informaatioteknologian taustalla olevan materiaalfysiikan huikean kehityksen

1900-luvun loppupuoliskolla kirjoissa *Crystal Fire* ja *Out of the Crystal Maze*. Kirja *True Genius* on puolestaan kahdesti tiede-Nobelilla palkitun tutkijan, materiaalfyysikko John Bardeenin sympaattinen elämäkerta. Philip Ball on *Nature*-lehden kolumnisti, joka on kirjoittanut koko joukon vaikuttavia kirjoja: materiaalitutkimusta kuvaava *Made to Measure*, veden tarina *H₂O*, statistisen fysiikan sovelluksista kertova *Critical Mass* ja monet muut. Freeman Dyson (*Infinite in All Directions, From Eros to Gaia*), Steven Weinberg (*The First Five Minutes, Dreams of a Final Theory, Facing Up*) ja Martin Rees (*Our Final Hour*) on laaja-alaisina ajattelijoina vielä syytä mainita erikseen, kuten tietysti myös Kari Enqvistin, Jukka Maalammen ja Esko Valtaojan imponoiva tuotanto. Richard Rhodes (*The Making of the Atomic Bomb, Dark Sun*) on erityisen hyvää ydinaseiden historian kuvaaja. Elämäkertoista pitää poimia erikseen Walter Mooren *Schrödinger* ja James Gleickin Richard Feynmania kuvaava *Genius*. Feynmanin peruskurssiluennoista Caltechissa koottu *Feynman Lectures in Physics* on tietysti ylittämätön klassikko.

Tietokirjojen joukossa on aitoja klassikoita, jotka kestävät monenkin lukemisen ja joiden välittämät faktat, näkemys ja analyysi ovat tulleet osaksi yhteistä kulttuuriperintöä. Uusia hyviä kirjoja ilmestyy tietysti kaiken aikaa, ja niistä parhaat tarjoavat nautittavia lukuelämyksiä, oivalluksia ja ennen muuta tietoa.

Kirjoittaja on akatemiaprofessori Teknillisessä korkeakoulussa. Seuraavassa lehdessä elämänsä tietokirjoista kertoo Helsingin yliopiston tutkijakollegiumin tutkija, filosofi Sara Heinämaa.